

Nowe dane o rozmieszczeniu w Polsce chrząszczy z rodzaju
Batrisodes REITTER
(Coleoptera: Staphylinidae: Pselaphinae)

New distributional records of *Batrisodes* REITTER in Poland
(Coleoptera: Staphylinidae: Pselaphinae)

Paweł JAŁOSZYŃSKI¹, Robert GAWROŃSKI²

¹ Os. Wichrowe Wzgórze 22/13, 61-678 Poznań; e-mail: scydmaenus@yahoo.com

² ul. Kasprowicza 8/4, 14-300 Morąg; e-mail: robgaw@poczta.fm

ABSTRACT: Based on specimens from private collections, a faunistic review of the genus *Batrisodes* REITTER in Poland is presented. Numerous new distributional records for *B. adnexus* (HAMPE), *B. buqueti* (AUBÉ), *B. delaporti* (AUBÉ), *B. hubenthali* REITTER, *B. veniustus* (REICHENBACH) and *B. unisexualis* BESUCHET are given. An identification key to Polish species of the genus and remarks on female diagnostic characteristics are provided.

KEY WORDS: Coleoptera, Staphylinidae, Pselaphinae, *Batrisodes*, new records, Poland.

Rodzaj *Batrisodes* REITTER należy do plemienia Batrisini w obrębie kusakowatych (Staphylinidae) z podrodziny marników – Pselaphinae. Ta ostatnia grupa przez długi czas traktowana była jako odrębna rodzina i ze względu na jej bardzo rozbudowany układ systematyczny dawne plemiona posiadają obecnie status podplemion; *Batrisodes* należy do Batrisina (NEWTON, CHANDLER 1989; LÖBL, BESUCHET 2004). Rodzaj ten obejmuje ponad 150 gatunków o holarktycznym rozmieszczeniu (NEWTON, CHANDLER 1989); przeważająca większość z nich zamieszkuje Nearktykę. Spośród siedmiu podrodzajów, tylko trzy (*Batrisodes* s. str., *Excavodes* PARK i *Pubimodes* PARK) znane są z Palearktyki, przy czym w jej zachodniej części występują

gatunki (w liczbie 23) należące wyłącznie do podrodzaju nominotypowego. Z Europy Środkowej znanych jest zaledwie 7 przedstawicieli, przy czym z obszaru Polski wykazano 6 gatunków: *B. adnexus* (HAMPE), *B. buqueti* (AUBÉ), *B. delaporti* (AUBÉ), *B. hubenthali* REITTER, *B. venustus* (REICHENBACH) oraz *B. unisexualis* BESUCHET. U naszych sąsiadów (Niemcy, Czechy, Słowacja, Ukraina) spotkać można ponadto *B. oculatus* AUBÉ, jednak ze względu na południową lokalizację znanych stanowisk w tych krajach, odnalezienie tego gatunku w Polsce wydaje się mało prawdopodobne. Tylko *B. delaporti* jest bardzo łatwy do odróżnienia od innych przedstawicieli rodzaju, natomiast pozostałe krajowe gatunki sprawiają duże problemy w oznaczaniu. Liczba nieprawidłowo zidentyfikowanych okazów w polskich zbiorach, przestudiowanych przez pierwszego autora, okazała się na tyle wysoka, że dotychczasowe dane o rozmieszczeniu poszczególnych gatunków należy traktować z dużą ostrożnością. Dotyczy to praktycznie wyłącznie samic, ponieważ samce cechują się charakterystycznymi modyfikacjami głowy i czułków, pozwalającymi na pewną i stosunkowo mało kłopotliwą identyfikację. W popularnym opracowaniu autorstwa Claude'a BESUCHET (1974), pierwotnie podano łączny klucz do obu płci, co jednak może być źródłem nieporozumień i błędnych oznaczeń. W suplemencie do tego dzieła (BESUCHET 1989) pojawił się odrębny, nieco mniej problematyczny klucz pozwalający zidentyfikować samice.

Trudności z oznaczaniem gatunków należących do grupy „*venustus*” mają częściowo swoje źródło w niezwykle ujednoczonej i uproszczonej morfologii aparatów kopulacyjnych samców. Jest to zjawisko bardzo niezwykle wśród Pselaphinae; w tej grupie badanie edeagusów stanowi podstawową metodę identyfikacji i diagnozowania taksonów. Jest to też fenomen unikalny w samym rodzaju *Batrisodes*, którego pozostali przedstawiciele mają zwykle genitalia o kształtach bardziej złożonych i specyficznych gatunkowo. Podstawowymi cechami diagnostycznymi w tym przypadku są więc modyfikacje czoła, ciemienia i czułków występujące u samców; samice nie posiadają żadnych drugorzędnych cech płciowych i w związku z tym są bardzo do siebie podobne. Sytuację komplikuje fakt opisania w tej grupie gatunku *B. unisexualis*, uważanego za partenogenetyczny, którego samce są nieznane. Wśród samic z tego kompleksu, zbadanych przez autorów niniejszej pracy, znajdują się i takie, których jednoznaczne oznaczenie wydaje się niemożliwe; posiadają one zwykle cechy pośrednie pomiędzy *B. adnexus* i *B. venustus*. Biorąc pod uwagę podobną budowę aparatów kopulacyjnych oraz stosunkowo częste spotykanie w terenie dwu- trzygatunkowych grup osobników, można mieć pewne wątpliwości co do realnego statusu poszczególnych taksonów należących do tego kompleksu. Z pewnością rodzaj *Batrisodes* wymaga gruntownej rewizji i w przyszłości można oczekiwać w nim pewnych zmian. Zdecydowa-

na większość starszych danych dotyczących polskich przedstawicieli tego rodzaju, podsumowanych w „Katalogu fauny Polski” (BURAKOWSKI i in. 1978), wymaga weryfikacji poprzez ponowne oznaczenie materiałów dowodowych.

Wszystkie polskie gatunki rodzaju są fakultatywnymi myrmekofilami, związanymi z *Lasius brunneus* (LATREILLE), *L. niger* (L.) i *L. fuliginosus* (LATREILLE), a sporadycznie też z *Formica fusca* L. (ANDERSSON 1997; FRANC 1992; HLAVÁČ, LACKNER 1998). *Batrisodes adnexus*, *B. delaporti*, *B. hubenthali* oraz *B. unisexualis* były również wykazywane z kolonii *L. flavus* (FABR.); nazwa ta figuruje również na etykietach niektórych okazów podanych w dalszej części niniejszej pracy. Jednak specyfika występowania *L. flavus* i okoliczności połowu marników sugerują, iż dane te mogą być oparte na pomyłkowych oznaczeniach innych gatunków rodzaju *Lasius* FABR. Typowym miejscem występowania omawianych chrząszczy są kolonie mrówek pod korą martwych drzew liściastych i w głębi próchnowisk, szczególnie w dziuplach i u podstawy pni.

Polskie gatunki można oznaczyć na podstawie poniższego klucza:

1. Nadustek pośrodku z jednym lub dwoma pręcikowatymi pędzelkami – samce **2.**
- Nadustek bez modyfikacji – samice **6.**
2. Szerokość członów czułków 4–9 wyraźnie większa od długości ***B. delaporti*** (AUBÉ)
- Przynajmniej niektóre człony czułków spośród 4–9 o długości większej od szerokości **3.**
3. Nadustek pośrodku z dwoma pręcikowatymi pędzelkami włosów o wspólnej podstawie, rozchodzącymi się skośnie na boki **4.**
- Nadustek pośrodku z pojedynczym, pręcikowatym pęczkiem włosów wygiętym ku górze **5.**
4. Pokrywy z wyraźnym ząbkem barkowym ***B. hubenthali*** REITTER
- Pokrywy bez śladu ząbków barkowych ***B. venustus*** (REICHENBACH)
5. Pokrywy z wyraźnym ząbkem barkowym ***B. adnexus*** (HAMPE)
- Pokrywy bez śladu ząbków barkowych ***B. buqueti*** (AUBÉ)
6. Szerokość czwartego i piątego członu czułków większa od długości ***B. delaporti*** (AUBÉ)
- Szerokość 4 i 5 członu czułków mniejsza od długości **7.**
7. Ciemię płaskie ***B. venustus*** (REICHENBACH)

- . Ciemię pośrodku z dużym, owalnym lub w przybliżeniu trójkątnym guzem **8.**
- 8. Pokrywy z barkami zaokrąglonymi, bez śladu ząbka *B. buqueti* (AUBÉ)
- . Pokrywy z małym, wyraźnym ząbkiem barkowym **9.**
- 9. Owłosienie boków zapiersia skierowane wyraźnie skośnie w kierunku środka *B. adnexus* (HAMPE)
- . Owłosienie boków zapiersia równoległe do długiej osi ciała **10.**
- 10. Przednia krawędź guza na ciemieniu znajduje się w połowie długości guzków supraantenalnych; głowa, przedplecze i pokrywy tej samej barwy *B. unisexualis* BESUCHET
- . Przednia krawędź guza na ciemieniu znajduje się prawie na tym samym poziomie, co przednia krawędź guzków supraantenalnych; głowa i przedplecze zwykle ciemniejsze od pokryw *B. hubenthalii* REITTER

Poniżej podajemy nowe stanowiska wszystkich gatunków rodzaju *Batrisodes* spotykanych w Polsce. Jeśli nie zaznaczono inaczej, okazy znajdują się w zbiorach autorów (oznaczonych inicjałami PJ i RG). Za przekazanie lub udostępnienie materiałów do oznaczeń serdecznie dziękujemy następującym osobom (w nawiasach podano inicjały użyte w dalszych częściach tekstu): J. GUTOWSKIEMU (JG), J. KALISIAKOWI (JK), M. KAŻMIERCZAKOWI (MK), T. KLEJDYSZOWI (TK), Sz. KONWERSKIEMU (SK), R. KRÓLIKOWI (RK), A. LASONIOWI (AL), T. MAJEWSKIEMU (TM), W. MICHAŁSKIEMU (WM), R. RUCIE (RR) oraz M. WANATOWI (MW).

Batrisodes adnexus (HAMPE, 1863)

- Pojezierze Mazurskie: Małdyty (DE17), 24 VI 2005 – 1 ♀, leg. RG (coll. L. BOROWIEC); rez. „Niedźwiedzie Wielkie” ad Małdyty (DE17), 19 VI 2004 – 2 ♀ ♀, wysiane z dziupli buka, leg. RG; Dobrocin (DE27), 16 IV 2005 – 1 ♀, leg. RG; Morąg (DE27), 16 XI 2005 – 1 ♂, wysiany z próchna kasztanowca, razem z mrówkami *Lasius brunneus* (LATR.), leg. RG (coll. L. BOROWIEC); Bronowo ad Susz (CE95), 20 V 2007 – 1 ♀, wysiana z próchna lipy, aleja przydrożna, leg. RG; Dąbrówka (CE95), 20 VII 2007 – 1 ♀, pod korą przydrożnej *Salix* sp., razem z mrówkami *L. brunneus*, leg. RG;
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Biedrusko ad Poznań (XU32), poligon wojsk., 21 V 1999 – 2 ♀ ♀; 18 VII 1999 – 1 ♀, leg. SK (coll. PJ i SK); Skorośzów vic. (XT50), 13 IV 2008 – 1 ♂, buczyna, leg. et coll. RR; Gołuchów (YT05), 16 IV 1992 – 1 ♂, starodrzew, leg. A. MELKE (coll. TM);

- Nizina Mazowiecka: rez. „Jegiel” (ED42), oddz. 198F, ściółka świerkowa, 26 VII 1996 – 1 ♀, leg. et coll. TM;
- Puszcza Białowieska: droga Browska, oddz. 375 (FD94), 30 VI 1998 – 1 ♀, leg. JG (coll. PJ); Białowieski PN, oddz. 343 (FD94), 25 IX 1998 – 1 ♂, leg. MW (coll. PJ); Białowieski PN, oddz. 399 (FD94), 20 VI 1991 – 1 ♀, leg. MW (coll. PJ); Białowieski PN, oddz. 368/398/399 (FD94), 3 VI 1998 – 2 ♀ ♀, leg. MW (coll. PJ); Białowieski PN, oddz. 369F (FD94), 26 V 1995 – 1 ♀, pułapka Moerickego, leg. M. OSSOWSKA i L. BUCHHOLZ (coll. TM);
- Roztocze: Roztoczański PN, rez. „Czerkies” (FB40), 10 VI 1989 – 4 ♀ ♀, leg. MW (coll. PJ);
- Nizina Sandomierska: Puszcza Niepołomska, rez. „Dębina” (DA54), 30 III 2005 – 3 ♀ ♀, pod korą dębu, leg. et coll. TK.

Gatunek stosunkowo łatwy do oznaczenia na podstawie wyraźnych zębów barkowych i włosków na bokach zapiersia skierowanych skośnie do tyłu i w dół (przy oglądaniu okazu z boku). Samice z wytartym owłosieniem można jednak łatwo pomylić z *B. unisexualis*. Podawany jako myrmekofil związany z mrówkami *Lasius brunneus* i *L. flavus* (ANDERSSON 1997; FRANC 1992). W polskiej literaturze faunistycznej część (być może znaczna) dotychczasowych doniesień nie dotyczy *B. adnexus*, a *B. unisexualis*, który został wydzielony z kompleksu „*venustus*” bardzo niedawno (BESUCHET 1988). Tym samym, dane sprzed roku 1988 nie pozwalają na określenie realnych arealów występowania tych dwóch gatunków.

Batrisodes adnexus jest gatunkiem nowym dla Pojezierza Mazurskiego, Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej i Roztocza.

Batrisodes buqueti (AUBÉ, 1833)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Poznań - Cytadela (XU31), 18 I 1999 – 7 ♀ ♀, 14 VII 2000 – 4 ♀ ♀, leg. SK (coll. SK, PJ i TM);
- Dolny Śląsk: Wrocław - Wojnów (XS56), 28 V 2000 – 1 ♀, zrab, wieczór, leg. et coll. RK.

Barki bez zębka i silnie wypukły guz ciemieniowy stanowią wystarczającą kombinację cech pozwalającą oznaczyć samice tego bardzo rzadkiego gatunku. *Batrisodes buqueti* został wykazany z terenu Polski przez Claude’a BESUCHET (1981) na podstawie materiału z Natolina (nie jest jednak jasne, której z kilku miejscowości o tej nazwie dotyczy to doniesienie). Praca ta została przeoczona przez autorów wszystkich krajowych katalogów, poczynając od „Wykazu zwierząt Polski” (MROCZKOWSKI, STEFAŃSKA 1991), poprzez uzupełnienia „Katalogu fauny Polski” (BURAKOWSKI i in. 2000), a kończąc na niedawno wydanej „Faunie Polski” (STANIEC 2004). Znany jako myrmekofil związany z koloniami *Lasius brunneus* (FRANC 1992). Gatunek nowy dla Dolnego Śląska.

Batrisodes delaporti (AUBÉ, 1833)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Poznań - Cytadela (XU31), 18 I 1999 – 8♂♂, 11♀♀, leg. SK (coll. SK, MK i TM), 5 VII 2001 – 1♀, pod korą kłody topoli czarnej, leg. PJ; Puszczykowo ad Poznań (XT29), 1 IV 1998 – 2♂♂, w kolonii *Lasius* sp. pod korą starej topoli czarnej, las mieszany, brzeg śródlęsnego rozlewiska, leg. PJ; Karszew ad Dąbie (CC57), V–VI 2000 – 1♂, z dziupli starego kasztanowca, leg. R. MATUSIAK (coll. MK), 23 V 2000 – 2♂♂, próchno kasztanowca z *Lasius* sp., leg. et coll. TM; Kościelec ad Koło, oddz. 386 (CC38), 26 III 2000 – 1♂, , pod korą częściowo obumarłego dębu z *Lasius* sp., leg. et coll. TM; 17 III 2002 – 2♀♀, wewnątrzna dziupla w żywym świerku z gniazdem *Lasius* sp., leg. et coll. TM;
- Nizina Mazowiecka: Łomna ad Nowy Dwór Mazowiecki (DD80), 12–17 VII 1993 – 1♂, leg. MW;
- Puszcza Białowieska: droga Brownska, oddz. 375 (FD94), 24 VI 1997 – 1♀, 27 VI 2001 – 1♂, pułapka ekranowa, leg. JG; Białowieski PN, oddz. 399 (FD94), 20 VI 1991 – 1♂, leg. MW;
- Śląsk Dolny: nadl. Kluczbork, leśn. Zameczek, oddz. 137 (BB94), 12 IX 1999 – 1♀, pod luźną korą stojącego pnia *Fagus sylvatica* L., w sąsiedztwie mrówek, leg. et coll. RK; Kluczbork las miejski (CB08), 24 IV 1991 – 1♂, pod korą sosny w towarzystwie mrówek, leg. RK (coll. TM); rez. „Zwierzyniec” ad Oława, (XS64), 8 V 1994 – 1♂, 1♀, leg. MW;
- Nizina Sandomierska: Puszcza Niepołomska, rez. „Dębina” (DA54), 30 III 2005, 1♂, 1♀, pod korą dębu, leg. et coll. TK.

Batrisodes delaporti jest najłatwiejszym do rozpoznania gatunkiem występującym w Polsce; bardzo grube czułki pozwalają na pierwszy rzut oka odróżnić zarówno samce jak i samice od pozostałych przedstawicieli *Batrisodes*. W literaturze traktowany jako myrmekofil związany z mrówkami *Lasius brunneus* i sporadycznie z *L. fuliginosus* (ANDERSSON 1997; FRANC 1992; HLAVÁČ, LACKNER 1998). Gatunek nowy dla Niziny Sandomierskiej.

Batrisodes hubenthali REITTER, 1913

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Puszczykowo ad Poznań (XT29), 1 IV 1998 – 1♀, 10 IV 1998 – 1♀, leg. PJ; Piła - Kalina (XU18), 4 V 2001 – 4♀♀, pod korą zwalonego dębu, leg. et coll. RR; Ruszków ad Koło (CC38), 22 IV 2003 – 1♀, leg. R. MATUSIAK (coll. MK); Kościelec ad Koło (CC38), 6 XII 1999 – 2♀♀, leg. et coll. MK, oddz. 386, 26 III 2000 – 1♀, pod korą częściowo obumarłego dębu z gniazdem *Lasius* sp., leg. et coll. TM;
- Puszcza Białowieska: Grudki, oddz. 527 (FD93), 19 VI 1991 – 1♀, leg. MW; Białowieża (FD94), 20 IV 1995 – 1♀, leg. et coll. AL.;
- Nizina Sandomierska: Puszcza Niepołomska, rez. „Dębina” (DA54), 30 III 2005 – 4♀♀, pod korą dębu, leg. TK (coll. TK i PJ).

Cechy pozwalające odróżnić samice *B. hubenthali* od *B. unisexualis* są trudne do ujęcia w formie klucza; obydwa gatunki posiadają wyraźny ząbek barkowy, silnie wysklepiony guz ciemieniowy oraz owłosienie boków zapierśnia skierowane ku tyłowi, równoległe do długiej osi ciała. Gatunki te różnią się położeniem guza ciemieniowego i wykształceniem otaczających go bruzd. Są to detale łatwe do oceny przy bezpośrednim porównaniu okazów, natomiast w przypadku posiadania samic należących wyłącznie do jednego z tych gatunków łatwo można dokonać błędnej identyfikacji. Guz ciemieniowy u samic *B. hubenthali* przesunięty jest bardziej ku przedniej krawędzi głowy. Przy oznaczaniu należy zwrócić uwagę na położenie przedniej krawędzi guza w stosunku do przedniej krawędzi guzków supraantennalnych (patrz klucz zamieszczony wcześniej). Większość osobników *B. hubenthali* jest też ubarwiona inaczej niż typowy *B. unisexualis*; z bardzo ciemnym odwłokiem, minimalnie jaśniejszą głową i przedpleczem oraz zdecydowanie jaśniejszymi pokrywami. *Batrisesodes unisexualis* jest w przeważającej większości przypadków jaśniejszy; głowa i przedplecze są tutaj tak samo ubarwione jak pokrywy, a odwłok jest tylko nieco ciemniejszy. *Batrisesodes hubenthali* uważany jest za gatunek bardzo rzadki, jednak bywa często błędnie oznaczany (zwykle jako *B. unisexualis*, a w polskich materiałach z trudnych do wyjaśnienia przyczyn również jako *B. venustus*). W związku z tym wcześniejsze dane na temat jego rozszedlenia powinny zostać zweryfikowane. *Batrisesodes hubenthali* był opisywany jako myrmekofil, związany z koloniami *Lasius brunneus* (ANDERSSON 1997; FRANC 1992). Gatunek nowy dla Niziny Sandomierskiej.

Batrisesodes unisexualis BESUCHET, 1988

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Kościelec ad Koło (CC38), 26 III 1999 – 1 ex., ściółka u podstawy starego dębu z wyciekającym sokiem, z mrowiskiem *Lasius* sp., leg. R. MATUSIAK (coll. MK), 6 XII 1999 – 2 exx., leg. et coll. MK, oddz. 386, 13–17 III 2002 – 3 exx., w wewnętrznej dziupli w żywym świerku z gniazdem *Lasius* sp., leg. et coll. MK, 25 IV 1999 – 1 ex., leg. et coll. MK, oddz. 386, 24 IV 2002 – 1 ex., pułapki z glikolem przy pniach starych dębów, leg. et coll. TM, 26 III 1999 – 1 ex., ściółka przy podstawie starego dębu z wyciekającym sokiem i mrówkami *Lasius* sp., leg. et coll. TM; Karszew ad Dąbie (CC57), V–VI 2000 – 2 exx., stary park, próchno w dziupli kasztanowca, leg. R. MATUSIAK (coll. MK), 2 VI 2000 – 1 ex., stary park, dziupla kasztanowca z mrówkami *Lasius* sp., leg. et coll. TM; Poznań - Cytadela (XU31), 18 I 1999 – 2♀♀, leg. et coll. SK; Koło (CC38), 25 V 2003 – 1 ex., pod korą *Salix* sp, z mrowiskiem *L. brunneus*, leg. et coll. TM; Ruszków ad Koło (CC38), 1 I 2004 – 1 ex., próchno dziupli dębu, leg. et coll. MK; Gołuchów (XT04), 16 IV 1992 – 1 ex., starodrzew, leg. A. MELKE (coll. TM);

- Śląsk Dolny: Kluczbork (CB05), 25 VII 1992 – 1 ex., próchno *T. cordata*, leg. et coll. RK; nadleśnictwo Kluczbork, leśnictwo Świąciny, oddz. 240 (YS04), 5 VI 1999 – 1 ex., pod korą *Fagus sylvatica* L., leg. et coll. RK, oddz. 237d, 27 III 1999 – 1 ex., pod korą ściętego pnia *Quercus robur*, leg. et coll. RK;
- Wzgórza Trzebnickie: Malin (XS47), 13 IV 2008 – 1 ♀, park, leg. et coll. RR;
- Śląsk Górny: Brynek (CA39), 13 IV 1993 – 1 ex., las sosnowy, leg. H. SZOŁTYŚ (coll. TM);
- Nizina Sandomierska: Puszcza Niepołomska, rez. „Dębina” (DA54), 18 III 2004 – 1 ♀, pod korą dębu, leg. et coll. TK.

Przed rokiem 1988 okazy należące do *B. unisexualis* były oznaczane jako samice *B. adnexus*. *Batrises unisexualis* jest dość łatwy do rozpoznania, jeśli istnieje możliwość porównania okazów z gatunkami należącymi do wszystkich pozostałych komponentów kompleksu „*venustus*”. Jednak przy braku takiej możliwości łatwo o błędną identyfikację. Wymagania ekologiczne tego chrząszcza znane są bardzo powierzchownie; gatunek ten był wykazywany jako myrmekofil znajdujący w koloniach *Formica fusca* (L.) oraz *Lasius brunneus* (HLAVÁČ, LACKNER 1998). Prócz wyżej podanych lokalizacji, znany w Polsce tylko z Beskidu Wschodniego i Puszczy Białowieskiej (BURAKOWSKI i in. 2000; BYK i in. 2006). Najprawdopodobniej stosunkowo pospolity, jednak często mylony z innymi gatunkami.

Batrises venustus (REICHENBACH, 1816)

- Pojezierze Mazurskie: Biebrzański PN, ur. Grzędy (FE24), 11 VI 2000 – 1 ♀, bór świeży pod korą *Pinus sylvestris*, leg. et coll. AL; Małdyty (DE17), 30 X 2003 – 1 ♀, wysiana z próchna leżącego pnia buka, leg. RG, 1 V 2004 – 1 ♂, wysiany z próchna leżącego buka, leg. RG, 2 VI 2005 – 1 ♀, leg. RG, 20 VI 2005 – 1 ♀, leg. RG, 21 VI 2005 – 1 ♂, leg. RG, 3 VII 2005 – 1 ♀, leg. RG, 16 VIII 2005 – 3 ♀ ♀, leg. RG, 3 IX 2005 – 1 ♀, leg. RG, 30 VII 2006 – 8 ♀ ♀, leg. RG; rez. „Niedźwiedzie Wielkie” (DE17), 13 XI 2004 – 2 ♀ ♀, leg. RG, 2 XI 2004 – 1 ♂, 1 ♀, leg. RG; Dobrocin (DE27), 19 IV 2004 – 1 ♂, leg. RG; Wilamówko (DE27), 2 V 2004 – 1 ♂, 2 ♀ ♀, pod korą leżącego, starego dębu, leg. RG;
- Nizina Mazowiecka: Szumin ad Łochów (ED41), 21 VII 1993 – 1 ♂, leg. et coll. TM; rez. „Jegiel”, 22 VII 1993 – 1 ♂, leg. et coll. TM;
- Puszcza Białowieska: droga Browska, oddz. 375 (FD94), 22 VII 1997 – 1 ♂, pułapka ekranowa, leg. JG, 2 VI 1998 – 1 ♂, pułapka ekranowa, leg. JG; oddz. 374 (FD94), 27 V 1997, 1 ♂, pułapka ekranowa, leg. JG, 30 VI 1998 – 1 ♂, pułapka ekranowa, leg. JG, 22 VI 1999 – 1 ♀, pułapka ekranowa, leg. JG; pas graniczny, oddz. 454 (FD94), 27 VI 2001 – 1 ♂, pułapka ekranowa, leg. JG; Białowieża przy budynku dyrekcji BPN (FD94), 19 IX 2004 – 1 ♂,

- leg. et coll. SK; Park Pałacowy (FD94), 17 VI 1991 – 1♂, leg. MW (coll. PJ), 15 VI 1991 – 1♂, 1♀, leg. MW (coll. PJ), 6 V 1993 – 1♂, leg. MW (coll. PJ), 23 VI 1991, 1♂, leg. MW (coll. PJ); Białowiecki PN, oddz. 399 (FD94), 20 VI 1991 – 1♂, leg. MW (coll. PJ); Białowiecki PN, oddz. 368/398/399 (FD94), 3 VI 1998 – 1♀, leg. MW (coll. PJ); oddz. 156 (FD84), 25 VII 2003 – 2♀♀, pod korą brzozy, leg. et coll. TM;
- Śląsk Dolny: nadl. Kluczbork, leśn. Świąciny, oddz. 240 (YS04), 7 V 2000 – 1♂, 1♀, pod korą buka, 23 VIII 1998 – 1♀, próchno świerka, leg. et coll. RK;
 - Wyżyna Małopolska: Spała ad Tomaszów Mazowiecki, (DC41), 31 XII 1997 – 2♂♂, leg. et coll. JK; rez. „Konewka” (DC41), 11 V 1997 – 1♂, 2♀♀, pod korą pieńka, las mieszany, leg. et coll. WM; rez. „Spała” ad Piotrków Trybunalski (DC41), 26 VII 1983 – 1♀, leg. MW (coll. PJ);
 - Roztocze: Bukowa Góra ad Zwierzyniec (FB30), 5–9 VI 1989 – 1♂, leg. MW (coll. PJ);
 - Beskid Zachodni: Beskid Sądecki, Dolina Muszynki (DV97), 28 VI 1996 – 1♀, leg. A. MELKE (coll. TM);
 - Bieszczady: Mików (EV86), 5 VIII 1997 – 1♂, 1♀, pod korą kłody bukowej, leg. et coll. AL; Przełęcz Żebrak (EV85), 28 VI 2008 – 2♀♀, leg. MW (coll. PJ).

Najpospolitszy polski przedstawiciel rodzaju *Batrisodes*, łatwy do oznaczenia nie tylko ze względu na płaskie ciemię w miejscu, gdzie inne gatunki mają wyraźny guz ograniczony bruzdami, ale też na wygląd ogólny. Sylwetka tego chrząszcza zdecydowanie różni się od pozostałych gatunków; zarówno samce jak i samice mają szerokie, krótkie pokrywy nadające całemu ciału bardziej krępy wygląd. Prawdopodobnie część wcześniejszych doniesień o występowaniu *B. venustus* w rzeczywistości odnosi się do innych gatunków. Wśród materiałów zbadanych w trakcie zbierania danych do niniejszej pracy, praktycznie wszystkie pozostałe gatunki kompleksu były błędnie oznaczane jako *B. venustus*. Myrmekofil napotykaný w koloniach *Lasius brunneus*, *L. niger* i *L. fuliginosus* (ANDERSSON 1997; FRANC 1992).

SUMMARY

Hitherto accumulated distributional records of the pselaphinae genus *Batrisodes* REITTER in Poland are partly misleading, mostly due to problems with identification and a recent separation of a new species from the *venustus* complex. Females of this species group are difficult to determine and during a survey undertaken by the authors numerous misidentifications were found. Based on materials from private collections, new distributional records of *B. adnexus* (HAMPE), *B. buqueti* (AUBÉ), *B. delaporti* (AUBÉ), *B. hubenthalii* REITTER, *B. venustus* (REICHENBACH) and *B. unisexualis* BESUCHET are given. Diagnostic characteristics are discussed, especially those of females, and an

identification key to all Polish species of *Batrisodes* is presented. *Batrisodes adnexus* is reported for the first time to occur in the Mazurian Lake District, Wielkopolska-Kujawy Lowland and Roztocze; *B. buqueti* is new to Lower Silesia; *B. delaporti* and *B. hubenthalii* to the Sandomierz Lowland; and *B. unisexualis* to Wielkopolska-Kujawy Lowland, Upper and Lower Silesia, Trzebnica Hills and Sandomierz Lowland.

PIŚMIENNICTWO

- ANDERSSON B. 1997: Myrgäster bland skalbaggar. *Lucanus*, **2**: 47-54.
- BESUCHET C. 1974: Familie: Pselaphidae. [W:] FREUDE H., HARDE K. W., LOHSE G. A. (red.): Die Käfer Mitteleuropas, Vol. 5, Staphylinidae II (Hypocyphtinae und Aleocharinae), Pselaphidae. Goecke & Evers, Krefeld, Germany: 305-362.
- BESUCHET C. 1981: Contribution à l'étude des *Batrisodes* paléarctiques (Coleoptera: Pselaphidae). *Rev. suisse Zool.*, **88** (1): 275-296.
- BESUCHET C. 1988: Description de deux *Batrisodes* paléarctiques nouveaux (Coleoptera: Pselaphidae). *Rev. suisse Zool.*, **95** (2): 433-437.
- BESUCHET C. 198: Familie: Pselaphidae. [W:] LOHSE G. A., LUCHT W. (red.): Die Käfer Mitteleuropas. 1. Supplementband mit Katalogteil. Goecke & Evers, Krefeld, Germany: 240-243.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1978: Chrzęszcze Coleoptera – Histeroidea i Staphylinoidea prócz Staphylinidae. *Kat. Fauny Pol.*, Warszawa, XXIII, **5**: 1-356.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 2000: Chrzęszcze Coleoptera – Uzupełnienia tomów 2–21. *Kat. Fauny Pol.*, Warszawa, XXIII, **22**: 1-252.
- BYK A., MOKRZYCKI T., PERLIŃSKI S., RUTKIEWICZ A. 2006: Saproxyllic beetles – in the monitoring of anthropogenic transformations of Białowieża Primeval Forest. [W:] SZUJECKI A. (red.): Zooindication-based monitoring of anthropogenic transformations in Białowieża Primeval Forest. Wydawnictwo SGGW, Warszawa: 325-397.
- FRANC V. 1992: Myrmecophilous beetles of Slovakia with special reference to their endemism and perspectives for protection. *Acta Univ. Carolinae, Biologica*, **36**: 299-324.
- HLAVÁČ P., LACKNER T. 1998: Contribution to the knowledge of myrmecophilous beetles of Slovakia. *Entomofauna Carpathica*, **10**: 1-9.
- LÖBL I., BESUCHET C. 2004: Subfamily Pselaphinae LATREILLE, 1802. [W:] LÖBL I., SMETANA A. (red.): Catalogue of Palaearctic Coleoptera, vol. 2. Apollo Books, Stenstrup: 277-278.
- MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1991: Coleoptera – Chrzęszcze. [W:] RAZOWSKI J. (red.): Wykaz zwierząt Polski, 3. Krakowskie Wydawnictwo Zoologiczne, Kraków: 7-197.
- NEWTON A. F., CHANDLER D. S. 1989: World catalog of the genera of Pselaphidae (Coleoptera). *Fieldiana, Zool. (N. S.)* **53**: iv + 93 ss.
- STANIEC B. 2004: Staphylinidae. [W:] BOGDANOWICZ W., CHUDZICKA E., PILIPIUK I., SKIBIŃSKA E. (red.): Fauna Polski – charakterystyka i wykaz gatunków. Tom I. MiIZ PAN, Warszawa: 162-176.